

ELK JAAR VERLATEN 30.000 KINDEREN DE BASISCHOOL ZONDER

De meest recente PISA-resultaten liegen er niet om. Nederlandse jongeren scoren internationaal gezien op leesvaardigheid, wiskunde en natuurwetenschappen niet slecht, maar wel steeds minder. Bovendien blijkt een op de zeven leerlingen niet of nauwelijks te kunnen lezen of schrijven. “Al zou het Nederlandse onderwijs op 1 staan, dan nog is dit volstrekt onacceptabel.”

TEKST DANIËLLA VAN 'T ERVE

Laaggeletterdheid: doorbreken is een

Ruim 14 procent van de Nederlandse scholieren is laaggeletterd: zij hebben grote moeite met het lezen en schrijven van eenvoudige teksten. Het gaat om meer dan de helft van de leerlingen in de laagste vormen van het voortgezet onderwijs. Vooral jongens scoren slecht: gemiddeld is er een leesachterstand van een jaar in vergelijking met meisjes. ‘Laaggeletterden zullen grote problemen ondervinden om volwaardig mee te doen in onze maatschappij’, meldt het PISA-rapport 2009, waarin de prestaties van 15-jarigen uit 65 landen met elkaar vergeleken zijn.

Laaggeletterdheid doet zich overal voor. In Finland, het best presterende Europese land, is 7,9 procent van de 15-jarigen laaggeletterd, in België en Duitsland ligt het percentage rond de 18 procent. Opvallend is dat in Vlaanderen alleen het percentage laaggeletterden wel lager ligt dan in Nederland (13,4 tegenover 14,3 procent). Een verklaring hiervoor is wellicht dat in Vlaanderen kinderen al vanaf drie jaar naar de basisschool gaan. Aan het advies van de Onderwijsraad om ook in ons land de basisschool voor driejarigen toegankelijk te maken wordt voorsnog geen invulling gegeven.

Tweederde autochtoon

In Nederland is 26 procent van de eerste generatie en 17 procent van de tweede generatie allochtonen laaggeletterd. Dat is aanzienlijk minder dan in de ons omringende landen. In

Nederland blijkt echter meer dan 12 procent van de *autochtone* scholieren ook grote problemen te hebben met eenvoudige teksten. Volgens de PISA-onderzoekers is het dan ook ‘een misverstand te veronderstellen dat laaggeletterdheid vooral een probleem bij allochtone leerlingen is’.

Voor Margreet de Vries, algemeen directeur van de Stichting Lezen & Schrijven, vormen deze cijfers geen verrassing. Nederland telt ongeveer 1,5 miljoen volwassenen die grote moeite hebben met lezen en schrijven. “Tweederde daarvan is autochtoon. Kinderen van laaggeletterde ouders hebben een grotere kans om zelf ook een taalachterstand op te lopen. In die gezinnen wordt vaak weinig voorgelezen, terwijl dat dé manier is om de woordenschat te vergroten. Zo houdt het probleem zich in stand.”

De situatie thuis heeft een belangrijke invloed op de prestaties van leerlingen, zo blijkt ook uit het PISA-onderzoek. Zo zijn de scores in alle drie de onderzochte vakken beduidend lager onder de ruim 6 procent leerlingen die thuis geen Nederlands spreken. En de resultaten verbeteren naarmate het opleidingsniveau van de ouders toeneemt.

Blinde vlek

Dat in een welvarend land nog zoveel leerlingen laaggeletterd zijn, wijt De Vries aan een soort blinde vlek voor dit probleem. “Ons onderwijs is op niveau, we hebben

‘De cirkel kwestie van doen’

Foto: Hans Roggen

‘Een kwartiertje voorlezen per dag vertaalt zich direct in betere resultaten.’

professionele leerkrachten en goede lesmethodes, dus iedereen denkt: het is wel geregeld.”

In 2007 sloten werkgevers- en werknemersorganisaties daarom al gezamenlijk met de overheid een convenant om laaggeletterdheid tegen te gaan. De partijen spraken af dat het aantal laaggeletterden in 2015 met 60 procent zou zijn verminderd en dat er vanaf 2011 geen kind de basisschool verlaat met onvoldoende basisvaardigheden lezen, schrijven en rekenen. Ondanks alle voor- en vroegschoolse programma's, de extra taalprojecten en achterstandsgelden, worden de doelstellingen bij lange na niet gehaald. De maatregelen hebben niet voldoende effect. Elk jaar verlaten volgens de Inspectie van het Onderwijs zeker 30.000 kinderen de basisschool zonder goed te kunnen lezen of schrijven. “Al zou het Nederlandse onderwijs in de PISA-ranglijst op de eerste plaats eindigen, dan nog is dit volstrekt onacceptabel”, zegt De Vries.

‘DE AANPAK MISLUKT VAAK OMDAT ER TE VEEL IN KOKERS WORDT GEDACHT, ZOALS DAT LEREN LEZEN ALLEEN IETS IS VANAF GROEP 3’

Leesplezier

Stichting Lezen & Schrijven is dan ook blij met het actieplan Beter Presteren dat minister Marja van Bijsterveldt als reactie op het PISA-onderzoek lanceerde. Terug naar de basis is hierin het motto: meer aandacht voor de kernvakken, een verplichte eindtoets voor het primair onderwijs en nog maar twee uitstroomprofielen (alfa en bèta) in het voortgezet onderwijs. Daarnaast zal de overheid voor de zomer nog met een specifiek actieplan tegen laaggeletterdheid komen.

Margreet de Vries hamert verder op een ketenaanpak voor 0 tot 80 jaar: naast het onderwijs en de ouders, spelen ook consultatiebureaus, kinderopvang, professionals en werkgevers een onmisbare rol. De aanpak van laaggeletterdheid mislukt nu vaak omdat er volgens haar te veel in kokers wordt gedacht. “Bijvoorbeeld dat kinderen op het kinderdagverblijf vooral moeten spelen. Maar spelen is ook leren. Lezen is onwijs leuk en daar kun je niet vroeg genoeg mee beginnen. Een kwartiertje voorlezen per dag vertaalt zich direct in betere resultaten.”

Ook op school bestaan kokers, zoals dat leren lezen alleen iets is voor de leerkracht in groep 3. De Vries: “En de school zou, als dat nodig is, ouders moeten aanspreken op hun taalvaardigheid. Dat is misschien niet makkelijk, maar alleen op die manier kan de cirkel doorbroken

“Taal raakt alles”, aldus Margreet de Vries, algemeen directeur van de Stichting Lezen & Schrijven. Foto: Sebastiaan ter Burg

worden.” Laaggeletterde ouders, die bijvoorbeeld nooit briefjes meegeven voor de leerkracht/directie, kunnen een signalering vormen.

(Voor)lezen zet een positieve spiraal in gang, zo blijkt ook uit recent promotieonderzoek van Suzanne Mol aan de universiteit van Leiden. Kinderen met plezier in lezen, lezen meer en beter en presteren daardoor ook op andere vakken beter. Volgens het PISA-onderzoek sco-

ren leerlingen die het meeste plezier in lezen hebben twee vaardigheidsniveaus hoger dan kinderen die lezen niet leuk vinden. “Taal raakt alles en het is dan ook belangrijk om in elke periode van het leven het lezen te blijven stimuleren”, vertelt De Vries.

Niet ingewikkeld

Een schoolleider kan volgens haar het verschil maken door de prioriteit te leggen bij de basisvaardigheden. En daarin mag de lat best wat hoger, zeker in het speciaal onderwijs.

De Vries: “Een van onze Taalambassadeurs vertelde dat er van hem, eenmaal in het speciaal onderwijs, niets meer verwacht werd. Alles wat hij moeilijk vond, hoefde hij gewoon niet te doen. Pas in het volwassenenonderwijs heeft hij leren lezen en schrijven.”

Een andere misvatting waar De Vries al jaren tegen strijdt is de gedachte dat een eenmaal opgelopen achterstand niet meer in te lopen is. “Slechts 2 procent van de leerlingen leert het nooit. Een taalcoördinator heeft op een school waar 50 procent van de brugklassers zo goed als analfabeet was, in acht weken het lezen en schrijven bijgespijkerd. Sommige leerlingen konden niet geloven dat ze het zo snel onder de knie hadden. Maar het kan echt en het is niet ingewikkeld. Het is gewoon een kwestie van doen!”

MEER WETEN?

Het programma Taalkr8! Junior van de Stichting Lezen & Schrijven helpt basisscholen kinderen te enthousiasmeren voor taal. Het stimuleert scholen hun taalbeleid te verbeteren en kan leerkrachten helpen laaggeletterdheid bij ouders te herkennen en ze erop aan te spreken. Zie: www.taalkr8junior.nl en www.lezenenschrijven.nl.

Om speciaal onderwijs scholen te ondersteunen bij hun taal/lees- en rekenonderwijs organiseert Projectbureau Kwaliteit in maart en april 2011 op vier plaatsen in het land Regionale conferenties speciaal onderwijs voor onder meer schoolleiders, leerkrachten, intern en ambulante begeleiders. Meer informatie: <http://schoolaanzet.nl/conferenties/regionaleconferentiesso>

PISA: ‘DALING ZEGT NIET ALLES’

PISA staat voor Programme for International Student Assessment en is een driejaarlijks onderzoek naar de praktische kennis en vaardigheden van 15-jarigen op het gebied van lezen, wiskunde en natuurwetenschappen. In 2009 werd het onderzoek in opdracht van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) voor de vierde keer verricht en namen 65 landen deel. Het Cito voerde het Nederlandse deelonderzoek uit: in totaal hebben 4.760 leerlingen van 186 scholen voor voortgezet onderwijs meegedaan. In 2009 stond leesvaardigheid centraal, in 2006 was dit natuurkunde en in 2003 wiskunde.

Nederland zakt iets op de internationale ranglijst, maar doet het nog steeds bovengemiddeld goed. Voor lezen staat Nederland op de tiende plek, voor wiskunde en

natuurwetenschappen op de elfde. Door de deelname van nieuwkomers als China en Singapore zegt de daling niet alles. Bij wiskunde is sinds 2003 echter een duidelijke verslechtering van de prestaties te zien.

De afgelopen keer deden de leerlingen het bij lezen ongeveer net zo goed als de vorige keer, maar de score haalt het niet bij het niveau van 2003. Goed nieuws is er ook: onze zwakke lezers scoren substantieel beter dan die in andere landen én significant beter dan de vorige keer (14,3 procent tegenover 15,1 procent laaggeletterden in 2006). Nederland doet het daarentegen juist weer slechter aan de bovenkant: de topperscorenders scoren lager dan die in andere landen.

De AVS is van mening dat de huidige uitkomsten van het PISA-onderzoek het gevolg zijn van het onderwijs van een

flink aantal jaren geleden. Voorzitter Ton Duif: “We zijn pas twee à drie jaar bezig met meer focus op taal en rekenen. Deze inspanning zie je in deze PISA-uitkomsten nog niet terug. De minister zou met haar beleid naar aanleiding van PISA 2009 wat meer geduld moeten opbrengen en tegelijkertijd scholen beter toerusten om hun moeilijke taak waar te maken. Scholen willen wel, maar worden steeds opnieuw geconfronteerd met een niet investerende overheid die wel voor een dubbeltje op de eerste rang wil zitten. Kijk naar de draconische bezuinigingen op Passend onderwijs. Het is niet onmogelijk dat Nederland in de toekomst op de PISA-ranglijst zal stijgen, maar dat komt dan eerder omdat andere landen nog drastischer op onderwijs bezuinigen dan dat we onze kinderen op een beter taal- en rekenniveau krijgen.”